

Landskap: Skåne Upptecknat av: Sten Borg
 Härad: Adress: Bredgatan 27, Lund
 Socken: Ystad Berättat av: överkonduktör C. Friberg
 Uppteckningsår: 1943 Född år 1860 i Ystad

Minnesuppteckningar från Ystad. s. 1-42.

Övernatt. väsen. s. 1-8, 33, 34, 41.

Gamla original. s. 8-14.

Tve döda. s. 15-18.

Historier fr. teatern. s. 18.

"Picka ägg". s. 20-21. L. u. F. 24

1:a maj. s. 21.

Plai katten i tunnarna. s. 21-22.

Väktarna. s. 22-23.

Han del. s. 24.

Isomspägen. s. 26.

Klaka. s. 27-31, 35

Han skär, väntor, segerhvar. s. 32.

Blossning. s. 34.

ACC. N:R. M. 8965:1-42.Landskap: SkåneUpptecknat av: Iten Borg

Härad: _____

Adress: Bredgat. 97, LundSocken: YstadBerättat av: överkonduktör E. FribergUppteckningsår: 1943.Född år 1860 i YstadLUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV"Söndra ögat"s. 32
s. 35.

L.u. F. 26

Inn och otur.

s. 36.

Se sin tillkommande.

s. 39.

(L.u. F. 30.)

Varvel o. tydor.

s. 40.

Ordspråk o. talesätt.

s. 41-42.

Ankeleken.

s. 42.

H. G. 2.

ACC. N:R M. 8965: /

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Varulv.

Nere vid Skansgatan här i Ystad låg förr ett kvarter, som man brukade kalla för "Helvetet". Där sa dom, att det skulle finnas en varulv. Den skulle springa på tre ben och det fjärde hade han utsträckt till rumpa. Dom sa, att den alltid sprang efter havande kvinnor. Vi påga bruka om kvällarna hålla till där nere vid "Helvetet" för att jaga varulven. Dom sa, att det var en badmästare här på varmbadhuset, som gick varulv där. Han var också alltid riven och sårig i ansiktet.

Bäckahäst.

Här i Norra Promenaden gick förr en liten vallgrav med broar över. Nu finns där inget vatten i den, utan den är nu bara en liten dalsänka. Men förr var där vatten, och vid den siste bron längst mot väster brukade bäckahästen

ACC. N:R M. 8965: 2.

2.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

hålla till. Vi påga bruka ofta springa dit för att jaga honom. Vi såg honom aldrig, men ibland när vi gick där, så kunde vi plötsligt höra liksom ett gnäggande eller som ett skrapande av en hov. Vi rusa förstås genast åt det hållet, men då syntes där ingenting

Nere vid Grönwalls garveri i Långgatan låg förr ett litet tvåvåningshus. Där bodde en toffelmakare med sin hustru. Dom hade också ett barn. Så en gång rasade huset och toffelmakaren och hans hustru dödades men barnet blev räddat. Efter det kunde man varje julafton klockan 12 precis höra från det stället, där huset stått, hur toffelmakaren högg på sina träbonner.

ACC. N:R M. 8965:3.

3

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Min fosterfar var garvare här i Ystad. Ute vid Barevad vid Nybro var där en "stamp". Det var ett hjul med regler, där vi brukade mjuka upp hudarna och göra dem rena. Så en gång var vi där ute och arbetade. Vi hade haft "stampen" i gång hela dagen, men när det blev kväll och vi skulle lägga oss, så förregla vi "stampen". Sen gick vi och lade oss, men rätt som det var så vakna jag vid att "stampen" gick för fullt. "Far, far stampen går", skrek jag. "De ska du inte bry dej om min påg," sa far," vi får bara mycket att göra en tid framåt." Och det slog också in. Vi fick full med arbete en lång tid.

Likadant var det med min svärmor, Mamsell Lindberg. Hon var mössömmerska. Ibland kunde hon på natten höra hur saxen gick. Det var alltid ett tecken på att hon skulle få bra med arbete.

ACC. N:R M. 8965: 4

4
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Svart hund.

En kväll gick jag framåt Långgatan. Just när jag kom fram och skulle vrida vid Saluhallen, så kom där en stor svart hund emot mej. Den gick rakt på mej och strök sej mot benen på mej. Jag tyckte det var egendomligt, så jag gav den en spark. Då sprang den rakt på väggen på ett hus och försvann ljudlöst.

Sjörå.

Sjörå var sjömän som förlist och inte hade kommit i vigd jord och därför inte kunde få ro i sina gravar på havets botten.

Förr var det brukligt här i Ystad att de höge herrskapernas

ACC. N:R M. 8965:5

5
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

pigor skulle gå och följa sina herrskap, när dom skulle bort på kalas. Detta berodde på att dom förr i tiden inte hade sådana gaderober som nu, utan pigorna skulle gå med för att ta hand om ytterplaggen och gå hem med dessa igen. Sen skulle dom gå dit där kalaset var igen vid en viss tid med ytterkläderna för att hämta herrskapet igen. En foster-syster till mej tjänade piga på ett sådant ställe, och hennes herrskap skulle en gång på fest vid Hamngatan, som den nu heter. Förr hette den Strandgatan. När min foster-syster sent på kvällen skulle gå och hämta herrskapet, så hade hon och en annan piga kommit lite för tidigt, så dom satte sej och väntade på en trappa. Då kom där ett sjörå gående uppåt gatan. Han såg ut som en vanlig karl, men han hade inget huvud. De båda pigorna sa ingenting för dom förstod att det var ett sjörå, som tog sig en spatser-tur och som sen skulle gå till sin grav igen. Dom tyckte

ACC. N:R M. 8965:6.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

inte det var något konstigt med det för alla var på den tiden så vana vid sådant. Dom var liksom uppväxta med sådant.

Vid Risebacken fanns det också ett slags rå. En gång kom en som hette Ahlgren körande förbi där. Han hade varit i Tomelilla och var på väg hem. När han då kom till Risebacken så stanna hästarna tvärt och började hoppa upp och ned. Det var två kraftiga hästar, men dom kunde inte få vagnen ur stället fast det var nerförbacke. Dom hoppa och donas så fra fradgan flöt, men dom kom inte längre för det. Till slut måtte Ahlgren av och vända huvudstolen på hästarna. Och sen bar det av i full fart, och hästarna stannade inte förrän dom var komna hem på gården.

ACC. N:R M. 8965: 7

7

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Maran.

En gång kände jag själv maran. Jag låg på ryggen och skulle just till att somna. Då kände jag liksom ett hårt tryck över bröstet och jag fick inte luft. Jag kände också med handen och då tyckte jag precis att jag fick fatt i en rumpa. Men så försvann det plötsligt och då kändes det som om ett djur hoppa ner från bröstet på mej.

En som hette Petrelius hade också ofta maran. Han fick den alltid på en viss soffa. Men det träffa inte hans barn när dom la sej på den soffan utan bara honom själv.

Ja förr trodde folk mycket på maran, och hon fick många gånger skulden för allt möjligt.

ACC. N:R M. 8965:8.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Här fanns förr en svarvare, som hette Källman. Han gjorde aldrig någonting annat än söp, så hans fru fick försörja honom. Hon gick omkring och laga mat. Så en dag kom Källman och skulle gå hem. För att komma in där han bodde skulle han passera en smal gång, där det hängde en stega. Hur Källman gick, så välte han ner stegen över sej. Han trilla omkull och stegen föll över honom. "Hjälp, hjälp maran e över mej," skrek han. Han trodde fullt och fast att det var maran som kommit på honom.

Gamla orginal.

Förr i tiden fanns här i Ystad många orginal. Det berättas en hel del lustiga historier om dem.

Här fanns en gumma, som dom bruka kalla "Kattafrun". Hon

ACC. N:R M. 8965:9

9.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

hette egentligen Fru Mellblom. Sitt öknamn hade hon fått därför att hon alltid hade en massa katter hos sej. Hon brukade ha minst ett tjugotal. Hon bodde nere i Långgatan, och hon hade alltid stora dynor för fönsterna för att man inte skulle kunna se in till henne. Hon försörjde sej på att sy små dopmössor med röda rosetter, som hon gick omkring och sålde till folk.

Så fanns här en dom kalla för Långe Lars därför att han var så ofantligt stor. Han hade också väldigt stora fötter. Han gick omkring och köpte upp ull och hår. Pigorna i staden var alltid rädda för honom. Han kunde vara rätt rolig ibland. En gång kom han till ett ställe och skulle göra någon affär. Han gick köksvägen, där pigan låg och skura golvet. Lars sparkade den ena träskon före sej in i köket. Pigan blev förskräckt och utropade: "Nä har man sett

ACC. NR M. 8965:10.

10.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

på maken." "Ja men," sa Lars, "här e den." Och så sparka han in den andra träskon också.

Här fanns också en, som hette Gustav Olsson och som dom brukade kalla för Biddingen därför att han var från Bedinge. Han var ofta anhållen för fylleri och var den förste, som satt fånge ute på fängelset här i Ystad. Detta ansåg han vara en stor heder och han brukade säga, att det var han, som invigde fängelset i Ystad.

En gång hade han åkt fast igen för fylleri, och när dom då kom upp med honom på polisstationen, så fråga domaren:

"Nå Gustav Olsson, har du nu vatt full igen?" "Nä goa domaren, inte den här gången. Den här gången var det så att jag gick ett ärende för domarens fru, den snälla borgmästarinnan. Och när jag då kom tillbaka så frågte hon mej om jag inte ville ha en sup. De ville jag ju, men jag fick bara en, och den kunne jag ju inte bli full å, för domaren

ACC. N:R M. 8965: //

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

vet ju själv, hur stora glasen e." Biddingen blev omedelbart utkört och ådömd sina vanliga böter.

En dag när det regnade gick Biddingen utanför nuvarande Continental och seglade i rännestenen med sin träsko. Då kom en herreman, som hette Ottergren och som dom bruka kalla för "Kyllingen" förbi. "Jaså du e ute och seglar Bidding," sa Ottergren, "e båten lastad?" "Ja men e den så," sa Biddingen. "Vad då med," fråga Ottergren. Varpå Biddingen svara, "A den har bara dålli last. Den e bara lastad med kyllingar."

Förr stod alla slaktarna i staden på torget och ofta salufördes levande svin där. Men så kom det en förordning att dom inte fick sälja levande svin på torget. Vi hade då en stadsfiskal, som hette Löjtnant Holm. Då fanns här också

ACC. N:R M. 8965:12.

12.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ett annat original, som dom bruka kalla för Grisen. Så en dag kom Biddingen fullt nykter och allvarlig upp till stadsfiskalen och anmälde, att trots förbudet så fanns det levande svin på torget. Stadsfiskalen inkallade polis-konstaplarna och undrade hur dessa skötte sin tjänst. Dom bedyra att det inte fanns något levande svin på torget. Biddingen förklara sej då villig att gå med och visa att han talat sant. Dom tåga iväg och när dom kom upp på torget så peka Biddingen på "Grisen" och sa: "Känn etter om inte han lever."

En gång var Biddingen och ett annat original, som hette Figge Sjögren sysselsatta med att för slaktarnas räkning inlasta får och svin på Rönnebåten. Varje får som skulle lastas in fick ett rött kors målat på sej. Det var Biddingen som fått handla om målningen och vid ett tillfälle passa han på och måla Figge Sjögren också. Sen ropa han

till kaptenen:" Allt som e märkt ska väl ombord?" Då han av kaptenen fick ett jakande till svar, tog Biddingen helt enkelt och kasta Figge Sjögren ombord till de andra fåren.

Figge Sjögren gick annars på guteriet och hjälpte till med lite av varje. En dag behövde han pengar och ville därför låna en tolvskillning av verkmästaren. Denne var en stor spjuver så han sa:" Nä vet du Figge de har jag inte, men du kan få låna en 25- öring i stället." "O tack så mycket goa verkmästaren, men när skall jag kunna betala igen så mycket," sa Figge.

Ja förr fanns här många som inte gjorde annat än söp. Här var en som dom kalla för Loppan. Hon hette egentligen Karolina Lundkvist. Hon söp så att hon var lila i synen. Hon hade alltid en korg under armen, där hon hade sina

ACC. N:R M. 8965:14.

14.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

litrar.

Så var här en som hette Balder. Dom bruka kalla honom för Klippenbalder. Han hade ofta dille. En gång blev han tagen för fylleri och då fick dom se att han gick omkring och skrattade åt ett par slangar, som hängde på väggen. Dom fråga honom vad han skratta åt. Då peka Balder på slangarna och sa: "Se hur dom dansar." Det var dille han hade.

En av dom fyllekajorna, som fanns här hette Frans Lundblad. Hans syster hade eget hus, och där höll alla dom andra fyllekajorna till. Dom låg där om nätterna på golvet utan lakan ekler andra sängkläder. Där lukta hemskt för dom brydde sej inte om ifall dom kasta upp på golvet. På den tiden köpte dom bir i spannar, och så satte dom sej uppe vid Norrevall och drack. Spannen gick laget runt. Dom måste ha sprit varenda dag annars fick dom dille.

ACC. N:R M. 8965 : 15

15

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Tvedöra.

På den tiden när jag skulle göra min exercis, så fick vi vår utbildning på Tvedöra. Vi skulle resa till Löberöd och sen skulle vi marschera till Tvedöra.

När vi kom fram till Löberöd och sen hade marscherat en stund, så kom vi till ett hus, där dom sålde bier. Där blev då kommenderat halt, och vi fick dricka bier. När vi sen skulle iväg igen, så hade dom flesta inte några pengar utan dom sa att dom skulle betala när dom ryckte ut, för då skulle vi ju förbi där igen.

När vi så kom fram till Tvedöra så kommendera en sergeant som hette Holmkvist uppställning, och så blev vi mönstrade. På hela heden låg byxor och kläder utströdda. Dom skulle vi ha och vi fick klä oss på heden. Det var inte så noga med om kläderna passa utan vi fick ta vad som bjöds oss.

ACC. N:R M. 8965:16.

16

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Det var inte kläderna det var fel på utan det var vi som var felskapta. Sen skulle vi gå till en stor halmstack och hämta vars två kärvar halm, som vi fick ligga på. Var femte dag fick vi var sin ankarstock och 10 bitar socker och 10 salta siller och 1 skålpund skinnlappaost. Matsalen var en dalgång, där det stod långa bord. Vi skulle ligga inne 17 dagar och vi fick ärtor till middag alla dagarna. Det dög inte att ha dålig mage på den tiden. Vi var uppdelade i tältlag och varje tältlag hade sin dag då dom skulle stå för serveringen och gå och hämta ärtorna. När dom hämta maten så skulle dom alltid gå i viss ordning. Först kom dom med en tältpåse med fläsk, sen kom några med salt och sist kom sex kittelbärare. Så slog dom opp ärtorna på faten och så skulle vi ju ha vars en bit fläsk. Det gick så till att dom räckte fram ett stycke. Var detta för stort så fick man order att dra åt

ACC. NR M. 8965:17.

12

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ena hållet, så drog en annan åt andra tills biten gick av.

Så fick man den biten som stanna i näven.

Löjnanten skulle ha först mat och när han var färdig så fick ingen annan heller äta mer. Därför var det en vild kapplöpning om att få bitarna i sej, för tog man det lugnt så kunde det hända att man inte fick någon mat. Sen skulle bordet torkas av. Det gick alltid så till, att två stycken ställde sej på var sin sida om bordet och så tog dom varandra i händerna och strök på det sättet över bordet med armarna. Dom fick ju fullt med fläsk och ärtor på rockärmerna men det var inte så noga.

På kvällen fick vi gröt, men någon mjölk serverades inte utan det var böndgummor, som gick omkring till oss och sålde, så det fick vi själv bestå.

När vi skulle resa hem, så kom vi till det huset där vi druckit bier när vi ryckte in. Det blev kommenderat halt

ACC. N:R M. 8965:18.

18.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

igen och vi skulle förstås ha bier. Men ingen kunde betala nu heller, men det klara dom på det sättet att dom lova betala nästa år, för då skulle vi komma igen och göra ett möte.

Histotier från teatern.

Det största nöjet vi hade i min barndom var att gå på teatern. Vi pågar hade ju inte råd till att betala inträdet utan vi fick söka lista oss in på ett eller annat sätt. Vi brukade springa ärendet åt skådespelarna eller hjälpa till på något annat sätt. För det fick vi en bricka, som vi fick komma in på. Bakom scenen var där en läktare liksom och där fick vi hålla till.

En gång hade en krukmakare lånat ut lerkärl till teatern, och för det fick hans dotter en bricka. Den gången spela

ACC. NR M. 8965:19

19.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

dom Friskytten. Så är där en scen i Friskytten, då hjälten över en eld stöper en kula under förbannelser, och då ser man i bakgrunden att djävulen kommer gående. Krukmakarens dotter hade en stor "fittemad" i handen och blev så intresserad av djävulen att hon lutade sig långt ut över räcket och tappade "fittemaden" rakt ner framför fötterna på hjälten. Denna fann sej dock. Han tog opp "fittemaden" och gick fram till rampen och sa: "Allt gott kommer ovanifrån." Det blev förstås ett väldigt skratt i salongen.

En gång spela dom "Jorden runt" här. Då är där en scen då där skall vara ett böljande hav. Det gjorde man så att man hade ett stort skynke, och så fick vi pågar ligga under det och böja på ryggen i vågor upp och ner. Men så var där en av oss som tog opp en kniv och skar hål på skynket och tittade ut i salongen. Det blev förstås uppståndelse och skratt

ACC. N:R M. 8965: 20.

20

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

i salongen. Skådespelarna sa åt honom att krypa ner igen, men han sa: "De e väl inget konstigt. Ser Ni inte att jag e en skeppsbruten som ligger och simmar?"

En gång spela dom ett stycke där det skulle vara sex husarer, som i slutscenen skulle ligga döda. När så ridån skulle gå ned, så hade vi pågar satt en käpp i hjulet, så dom kunde inte veva ner ridån. Till sist blev dom döda trötta på att ligga där, så dom reste sej och gick ut till publikens stora förtjusning.

"Picka ägg".

I min ungdom bruka vi vid påsk gå och "picka ägg" med varandra. Det gick så till att vi hade en påse ägg med oss, och när vi så träffa en annan som också hade ägg, så skulle vi se vems ägg som var starkast. Vi tog då och

ACC. NR M. 8965: 21.

21.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

slog äggens spetsar mot varandra. Först den spetsiga och
och sen den trubbiga. Man måste vinna på båda sätten för
att få den andres ägg. Den som vann skulle alltid ha den
andres ägg, men blev det oavgjort så behöll var och en sitt.

1 maj.

Förr låg här alltid ett stenfiskarlag i hamnen. Dom bruka
alltid den 1 maj gå omkring i hus och gårdar och tigga
pengar och matvaror. Dom sjöng inte någon visa, utan dom
hade bara med sej en flagga, där deras båt var avbildad.
Den flaggan svängde dom fram och tillbaka för att folk
skulle ge akt på dom.

Slå katten ur tunnan.

Fastlagsmåndag skulle vi alltid samlas vid Galgbacken på
gamla exercisfältet och slå katten ur tunnan. Själva
samlingen av deltagarna skedde förstås vid tvätorget, och

ACC. N:R M. 8965:22.

22.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

sen tågade man ut till Galgbacken, men där ute hade då i regel mycket folk redan samlats. Deltagarna red på hästar och hade en "panntofflestöt" i handen. Dom var också utklädda på alla värsens sätt. På Galgbacken hängde där en tunna och i den var en levande katt. Deltagarna red så runt och runt, och gav tunnan ett slag med "panntofflestöten", när dom red förbi. Den som sist slog till tunnan så att den gick itu, han blev "kattakung" och den flicka, som han valde till danspartner blev "kattadrottning". Sen hade dom fest och dans på Karantänen i Ystad. "Kattadrottningen" utstyrdes i lakan och krona på huvudet. Det var stort intresse här i stan och t.o.m. bönderna från bygderna häromkring kom in till stan för att titta på.

Väktarna.

Förr hade vi väktare här i stan, som gick omkring på natten

ACC. N:R M. 8965: 23.

och höll ordning i stan. De skulle då gå till vissa gat-
hörn en gång i timmen och ropa t.ex. : Klockan är 11 slagen
vinden är sydväst. Dom hade också ett slags sax, som dom
använde för att anhålla folk, som ställde till orede.
Så en gång var där två väktare, som hade satt sej på en
trappa vid torget och somnat. Då kom det två smedgesällar
förbi och fick syn på dom. Gesällerna tog då de bägge
väktarnas saxar och sprang hem med dom och smidde ihop
dom. Sen gick dom till väktarna igen och satte saxarna om
deras handledel och låste dem. När så de bägge väktarna
vakna så var dom sammankopplade och fick bekväma sej till
att gå upp på polisstationen och bli löste, för dom hade
inte själva nyckel. Men dom kunde inte begripa hur det
hela hade gått till.

23.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. N:R M. 8965:24

Handel.

Förr hade dom inga butiker här i stan. Slaktarna stod allesammans på torget och sålde sina varor, och det gjorde alla dom andra också. Hantverkarnas fruar brukade fara med varor till marknaderna. Vid dom tiderna då man hade marknad i Sjöbo , Tomelilla eller Kivik så kunde det vara ända upp till 30 skjutsar, som begav sej iväg dit härifrån stan. Dom gjorde då olika affärer. Dels så sålde dom sina egna varor och dels så köpte dom upp sådant som dom själva behövde. Jag kände en glasmästare här, som hette Westin. Han fru bruka fara till marknaderna och sälja speglar och så hade hon med sej hem kött och grönsaker och annat för hushållet. Dom hade inga andra möjligheter då att göra affärer än på marknaderna.

På tal om Westin, så var han en lustig herre. En gång

24
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. NR M. 8965: 25.

25.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

hade det regnat så mycket att hans källare flöt av vatten.

Där nere hade han en del matvaror, och just då behövde hans fru ett par morötter till middagen. Dom la ut en planka på golvet för att komma fram någorlunda torrskodda. Så gick frun ner och skulle hämta sina morötter. Just då kom där in en gumma och frågade var fru Westin var. "Hon är inte hemma för hon har gått till sjöss etter morötter", sa Westin till gummans stora förvåning.

Förr hade vi mycket varma somrar och också mycket kalla vintrar. Det var så varmt att dom låg ute på gatorna på sommarnätterna. Och på vintrarna var det så kallt, att dom hade slänggunga och andra nöjestillställningar ute vid första pricken/ ute i sjön/.

ACC. NR M. 8965: 26.

26
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Åsumspågen.

På den tiden då jag gick som konguktör, så kunde vi ha uppåt 100 stycken, som skulle resa till Åsumspågen, så han hade väldigt stor praktik. Men dom sa att det var mest bluff med honom. När dom sökte Åsumspågen, så blev dom alltid först införda i ett rum, där en systerdotter till Åsumspågen satt som nån slags sekreterare. Där fick dom redogöra för sjukdomen. Så var det så att väggen i rummet bara var av tapet, och där innanför hade Åsumspågen sitt mottagningsrum, så han hörde allt som dom sa där ute. Sen när dom kom in till honom så sa han genast vad dom hade för sjukdom och det stämde naturligtvis efter som han hört alltihop. Så låssa han att han skrev ut nånting. Men det var bara krummelurer på papperet., så där var aldrig någon som förstod vad det var dom skulle ha. Men

ACC. N:R M. 8965:27.

det var så att alla Åsumspågens recept skulle dom lämna in till apotekaren i Sjöbo, för Åsumspågen hade det ihop med apotekaren där, så han förstod sej på Åsumspågens krummelurer. Åsumspågen kunde nämligen inte skriva. Men det konstiga var att många gånger så hjälpte det som han ordinerat.

Kloka.

I Vollsjö bodde en kvinna, som hette Fru Roos. Hon brukade bota för Skever, det var engelska sjukan. Hon smorde dom med tjära och målte dom, så skulle dom bli bra.

I Östraby fanns också en klok kvinna, som dom kalla för Mor Inga. Han var mycket styv på att lappa ihop ben. En gång var här i Ystad en banvakt vid järnvägen, som hade

27
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. NR M. 8965:28.

fått handen i klämme, så fingrarna var krossade. Han gick upp till Doktor Eliasson här i Ystad. Eliasson var genast färdig och ville skära bort handen, men det ville förstås inte banvakten, utan han sa, att han ville först resa till Mor Inga i Östraby. Hon skulle nog lappa ihop dom krossade fingrarna. Han reste och när jag sen träffa honom en gång så hade Mor Inga lagat fingrarna, så han kunde t.o.m. röra dom.

Min mor var också duktig till att bota sjukdomar.

En gång hade jag fått målsjukan. Det var en slags darrning i hela kroppen. Man kände sej så dålig, så all kraft togs bort från kroppen. Mor tog då och klädde mej rent naken, och så tog hon ett ullgarnssnöre och la det på ryggen på mej. Sen läste hon över bandet, och allt eftersom hon läste, så krökte ullgarnet sej. Sen band hon garnet om

28
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. NR M. 8965:29.

29
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

högra benet på mej. Detta upprepades 3 torsdagar i rad,
och sen skulle garnet brännas. Sen var jag bra igen.

En gång kom jag hem och hade fått en faslig frossa och så
hade jag feber. Mor tog då ett slags kryddor och la dom på
en skyffel och sen la hon glöder på det. Sen röka hon mej
med det. Hon gick då 3 gånger avet om mej och lät röken
komma på mej. Det hjälpte så jag blev strax bra.

En annan gång hade jag "kommit för någonting" vid en hylle-
buske. Det var så att jag hade varit ute och arbetat och
på hemvägen skulle jag gå förbi en hyllebuske. Jag kände
ingenting innan, men så fort jag gått förbi hyllebusken,
så börja det "killa" i huden, och när jag kom hem så var
hela kroppen full av röda "plidor". Mor sa medesamma; "Påg,
du har kommit för nåt." Jag fick klä av mej, och sen tog mor

ACC. N:R M. 8965:30.

30

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

en gåspenna och blåste genom den på varenda "plätt" på kroppen på mej, och allteftersom hon blåste så försvann "plidorna" och klådan också.

Dom bruka ofta komma till mor bortifrån och söka bot för djur. Det var kor, som inte mjölkade o.s.v. Mor fick från Småland ett slags gula blommor, och så kokte hon en lake som bestod mest av cikoria. Så blanda hon ihop det och gjorde en liten deg. Sen gav hon dom besökande en "trilling" d.v.s. en liten bit av degen. Den skulle dom ge korna, så mjölkade dom bra sen. Även för hästar, som var oroliga i stallet eller annars var det bra om dom grävde ner en sådan "trilling" i spiltan.

ACC. N:R M. 8965:3/.

31.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Lyde.

Lyde det var när man kommit ut för något. En gång hade jag fått exem på händerna, så att naglerna föll av. Mor sökte på alla möjliga sätt bota det men det gick inte. Men så en gång var där en gumma, som var på besök hos mor och hon fick se mina händer. "Kors så pågen ser ut om händerna," sa hon. "Det är samma som pigan på Herrestadgården hade. Det har blivit av att Mor har stekt fläsk när hon bar på pågen, och så har fläsket stänk, och så har Mor strukit hastigt på handen. Det skall botas på det sättet att man steker fläsk, så att det tar fyr i det och sen smörjer man med det på exemen." Mor gjorde så och det hjälpte och jag har aldrig haft det sen.

ACC. N:R M. 8965:32.

Harskåret.

Harskår trodde dom förr att ett barn fick, om modern en gång när hon bar på barnet, hade blivit rädd för en hare. Då fick barnet samma kluvna läpp som haren har.

Vårtor.

Om man hade vårtor, så skulle man en kväll klockan 12 gå till en brunn och kasta ner en ärta för varje vårta i brunnen. Men det skulle vara ens egen brunn för man fick inte gå dit igen för då fick man tillbaka alla vårtorna.

Segehuva.

Segehuva var ett skinn, som låg över ett barn när det föddes. Kunde man få av det utan att det gick sönder, så skulle barnet få tur i allting.

32.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

V. g. V.

ACC. N:R M. 8965:33.

33.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Skogsfrun.

En gång var där en dräng, vem det var har jag glömt, som kom körande genom skogen. Rätt som det var så börja hästarna att dra tungt. Dom blev rent svitta som dom fick arbeta. Drängen tyckte det var konstigt, och när han vände sej om så fick han se att det satt ett fruntimmer bak på vagnen. Han förstod genast vem det var, så han sa ingenting utan körde vidare som ingenting hänt. När sen fruntimret hoppade av så lättade det genast för hästarna, och då såg han att hon var ihålig baktill.

Ibland när man gick på vägen så kunde man höra ett skratt inne från skogen. Det var huldran som genom sitt skratt sökte locka folk från vägen och locka dom vilse.

ACC. N:R M. 8965:34.

Här utanför Ystad vid Missunna låg en gång för länge sen ett slott. Det är försvunnet nu, men ibland kunde man få höra hur ett hästspann for ut därifrån och körde genom hela stan med dunder och brak. Det skulle vara den gamle ägaren till slottet, som tog sej en tur genom stan.

Blossning.

Ibland kunde det hända att det i ett kärr eller en mosse blossade till på marken. Var man då kvick och hade en stålkniv till hands, och kastade den i "blosset", så fick man förmåga att lyfta den skatt, som var begravnen där.

En gång kom far körande vid en korsväg. Då kom där plötsligt ett nysta rullandes över vägen, och sen var det omöjligt

34

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. N:R M. 8965:35

35

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

att få hästarna att gå framåt. Till sist var far tvungen
att låna andra hästar i en gård och ställa in sina egna.
Sen gick allt bra.

Förr sa dom alltid att en kvinna, som mördat sitt eget barn
genom att med sina händer strypa det hade förmåga att bota
skever, och många andra sjukdomar. Här i Ystad fanns det
en som hette Almström, som hade en hushållerska, som hade
mördat sitt barn. Hon brukade bota folk genom att låta dom
dricka ur hennes händer.

Förr fanns det människor, som hade "onda ögat". Dom kunde
bara genom sin blick kasta alla slags sjukdomar på folk.
Det var allmänt talesätt här på 1860-talet.

ACC. N:R M. 8965-36

36.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Tur och otur.

Om en spindel spinner sitt nät i ett hus, så betyder det tur, men man får inte röra tråden, så att den går av för då blir det olycka i huset.

Likaså betyder det tur om man lyckas hitta en fyrklöver. Den skall man pressa och bära på sej, så har man lycka i allting.

Om man hittar en hästsko på vägen, så skall man taga upp den och hänga den ovanför dörren, så får man lycka i huset. Men det måste vara en gammal, sliten hästsko, annars duger det inte.

Hittade pengar äro alltid turepengar. Det skall förstås helst vara en kopparslant. Den skall man taga vara på och

ACC. N:R M. 8965:37

37

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

alltid bära på sej i börsen. Man får aldrig lämna den ifrån
sej för då ger man bort turen.

Om man spelar på lotteri, så skall man alltid söka få udda
nummer, så får man tur. De jämna brukar inte vinna.

Det är alltid oturatt möta en gammal kärring på fastande
mage. Då skulle man råka ut för förtret eller en olycka
under dagen. Men har man mött en gammal kärring på fastande
mage, så skall man vända sig om och spotta tre gånger mot-
sols så gör det ingenting.

Tisdagar betraktades förr som mycket oturiga dagar. Då
skulle man inte företaga sej något viktigt. Man brukar säga
att tisdag kom man "tidsnog".

Talet 13 var olyckstal förr och det är det ju än i dag.

ACC. N:R M. 8965:38.

Man vill ju ogärna vara 13 till bordet.

Orättfärdiga pengar är spelpengar. Dom är det ingen tur med . Man bruka säga; Orätt fås med sorg förgås.

Förr fanns det en sjukdom som bestod i ett slags överhettning i kroppen. Den sjukdomen bruka dom bota genom att dom lät överlusa sej. Här i Ystad kunde det förr komma fina herrar och damer, som hade den sjukdomen, och dom tog alltid in på ett ställe här där dom hade fullt med löss. Dom tog in där bara för att bli fulla med löss, sen skulle dom bli bra igen.

38.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. N:R M. 8965:39

39.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Om man midsommarnatten plockar ormbunkar, och lägger dom under huvudkudden, så får man i drömmen se sin tillkommande.

Likaså kan man också om midsommarnatten plocka 7 olika sorters blommor, men det skall ske under tystnad. Läger man så dom under kudden så får man se sin tillkommande.

Ett annat sätt är att räkna fönsterrutorna i ett rum innan man lägger sej. Man skall dock aldrig ha bott i det rummet förr, utan det gäller bara första gången man ligger där.

Nyårsnatten skall man slå äggvita i ett glas vatten, så kan man nästa morgon i det läsa sin framtid på dom figurer som äggvitan bildar i vattnet.

ACC. N:R M. 8965:40.

40.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Om man blivit av med någonting, så skulle man gå till en klok gubbe eller gumma. Den "kloke" tog då fram en spann med vatten och läste över den. När man sen tittade i vattnet så kunde man få se tjuven avbildas i vattnet.

Om en hund tjöt tidigt på morgonen utanför ett hus, så betydde det att i det huset skulle komma en stor olycka, ofta var det någon som skulle komma att dö där snart.

Om det kliar i näsan, så får man näsvis främmande.

Kliar det i vänster hand, så får man brev och kliar det i höger hand så får man pengar.

Om man nyser på fastande mage så får man förargelse under dagen.

ACC. N:R M. 8965: 41.

41.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Brunnstjässan.

När jag var barn så sa dom äldre alltid att vi fick inte
ställa oss vid brunnen och titta ner i vattnet för då
fick vi se brunnstjässan, och hon kunde dra ner oss i
brunnen.

Talesätt.

Lat man får mager kål.

Orätt fås med sorg förgås.

Låt inte solen gå ned över din vrede.

Gjord gärning står inte att ändra.

Prisa inte dag förrän sol gått ner.

Morgonstund har guld i mund.

Var djävul regerar sin tid.

Bättre en gång på ett bra ställe än 10 gånger på ett dåligt.

ordspråk.

ACC. NR M. 8965: 42.

42.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

I dag röd i morgon död.

Sälj inte skinnet förrän björnen är skjuten.

Ropa inte hej förrän du är över bäcken.

Nära och nära skjuter inga våra. /vargar/

Änkeleken.

0

Änkeleken gick till så, att man parade ihop sej par om par.

En utropare stod först och ropade: Sista paret ut! Då skulle
det paret som stod sist springa fram och söka ställa sej först.

Kunde då utroparen banka flickan i ryggen, så fick han
jämte henne ställa sej först och pojken som blev över fick
vara utropare. Om dom hann till sina platser utan att
utroparen hann banka flickan i ryggen, så fick utroparen
fortsätta att vara utropare.

Landskap: *Skåne* Upptecknat av: *Bron Johansson*
 Härad: *O. Frings* Adress: *Lönstada*
 Socken: *Orkustad* Berättat av: *Olof Johansson*
 Uppteckningsår: *1947* Född år _____ i _____

<i>Den första handelsbodens tillkomst</i>	<i>sid. 1</i>
<i>Gränsrikets utveckling</i>	<i>6</i>
<i>Marknadsliv</i>	<i>13</i>
<i>Pröjehandel</i>	<i>19</i>
<i>Finans och vicksköning</i>	<i>24</i>
<i>Postgång</i>	<i>27</i>
<i>Prästskapets och doktors roll</i>	<i>28</i>
<i>Besöksationer, tattare, tiggare</i>	<i>32</i>
<i>Färdande spelmän</i>	<i>35</i>

*Ulmars tryckta
fr. lista
nr. 11.*

Bonde i Orkensk på 1850-talet.

Den 25 juni 1833 förkom på
sockenstämmen i Orkensk en ansö-
kan av nämndsmannen Pehr Mön-
son, Löneboke om rättighet att i
sin förtighet i L bedriva han-
delsverksamhet. Det heter här om i
stämmoprotokollet:

"På tillfrågan av stämmans ordf.
förklarade sig församlingens med-
lemmar ej ha något emot att Pehr
Mönssons ansökan blev beviljad,
utan tvärtom önskade detta, den
längre erfarenhet visat hur väljör-
ande det är för den fattigare de-
len av denna talrika församling
skulle vara, då över 400 torpare
hushåll finns, vilkas knäppa till-

ulmas tryckta
fr. lista nr. 11.

2
gänger hindra dem att inköpa
de nödvändigaste handelsvaror
såsom salt, sile m. m. utan i högt
ringa partier och då de närmaste
städerna är 5-6 mil avlägsna.
På Pehr Månsson inom försam-
lingen gjort sig känd för red-
lighet och ordentlighet, önskade
församlingen att en sådan tilli-
telse måtte bli honom bevis-
jad.

På det ej församlingen skulle
befara att någon ordentlighet ge-
nom denna handelsvärdse skulle
uppkomma erbjöd sig Pehr Mån-
sson att anses till dubbel vite ut-
över det i lag stadgade försummen
om han under någon förvändning

i minne avlånade starka drycker
av vad slag och beskaffenhet det
var minde."

Pon bodde och använde Peter Min-
son en i sitt mansjeds hus befintlig
kammare, var till gjordes en särskild
ingång direkt från gårdsplassen.

Enligt bevarade noter underhåll
han en flitig affärsförbindelse med
den redan då välkända firmen
Bryner & Pon i Helsingfors. Vid äro
seu hölls avräkning på alla därifrån
bekomna handelsvaror. Man för-
står av denna avräkning, där avbe-
räkningarna gjordes i dynerligen
små poster och de största poster-
na äro från P. M. bevarade spär-
varor att det varit ganska smått

ibland med kontanterna. Det var
i stor sortering av oranslag i Saks
Minssons bod. Det var guldtygen
innan 1846, då en finsk handels-
förordning utkom, blott något
liknande en enkel köpsaffär
plus en otillåten utminuterings
av brännvin. Födanstående rik-
ning med en dagbok ger en in-
blick i förhållandena:

1/9 1851. Anders Jakobsson fick 6 sk bröd 18 sk .

Litt. för

12 "

1/2 stop brännvin

12 "

Kontant

12 "

3/9. - 11 1/2 sk bröd

34 1/2 "

5/9. - 1/2 stop brännvin

12 "

6/9. - 3 styck. sill

6 "

- För träskor

10 "

7/9 - 11 1/2 lb bröda	34 1/2 "
- 1/2 stop brännvin	12 "
- 3 styck. sill	6 "
- 3 styck. sill	6 "

3 Rdr 30 sk.

I slutet på 1840 talet byggdes en handelsbod av en sviger till P. M. Bengt Olsson. Innan tillkommet hade han betygt mycket för bygdens utveckling. Nu hade en handelsman börjat att sälja allt som allmogens behövdes av såväl födovaror som textilier, porcelin, redskap m. m. Vid Växjö marknaden i febr. 1849 har Bengt Olsson varit i Växjö och inköpt åtskilliga varor för 45 Rdr. Särigen har Olsson på dilsen haft skinn till försäljning, då dylikt

var en stor exportartikel från bygden.

Pehr Månssons handelsrörelse synes ha avstannat någon gång i slutet på 1830-talet. Men kom istället att med ivrig ågn sig åt en industri, färgsvärvel, som under hans ledning kommit igång på 1840-talet. Men sågerna Olssons äffar fortsatte till inkomst skelshifet då vid järnvägens tillkomst en modernare butiksvärelse kom igång. Ett par andra liknande butiker kommo också till under mellantiden och gingo ut tiden.

Om forna tidens lundsvägliv.
Järnfärdhandlare. - Ett särskilt
inlägg i forna tidens lundsvägliv

utgjorde gärdsshandlarna. Till
dessa räknas även kake och karr-
mellförsäljare av båda könen.
Dessa handelsmän eller kvinnor
voro alltid efterlängtede, särskilt
småttingarna skrekades genast
kring dem, när de plöskade upp
sina karrmellådor eller krins-
krans till påseende. En av dessa,
som hade både gatter för bar-
nen och småsaker för husmodern,
 kallades vanligen Tekomman. Men
av barnen fick hon snarest nog
det bättre kända namnet "Väl-
komman". Dessa handelsmän
liksom karrkärningarna, Vajhul-
la-Lissan och Grönvalla-Ritten
buro sina saker i avlånga kor-

gar av furuspin. Käkarna köpte
de hos någon bogare i kyrkbyn
och keramellerna hos någon kvin-
na som kokte dylika.

Redan sedan början av 1800-
talet var det många personer
som särskilt under nödår och
svåra förhållanden försö-
ga att vandra kring i bygderna
med vetebröd till försörj-
ning. Till dem som ett exempel
nämna här namnet på ett Or-
kenstedtarp, Bogestorpets upp-
born. Torparen, som på grund
av sjuklighet ej sig sig i stånd
att fullgöra sina skyldighe-
ter till bonden, blev hotad
med viking. Men då var det

9
kustian som genom sin energi
räddade hemmet. Hon förestog
sig nämligen att vandra till
Stockholm, som på den tiden
troligen hette Karl XIII. Hon
kom också inför kungen med
ett ansökan om hjälp mot av-
tynning från Torpet, troligen
med gott resultat. Vid förelä-
ken igen blev hon på något
ställe bekant med någon som
kände henne till och vetabrida.

Detta blev också efter hemkomst-
ten den väring som skulle rä-
da Torpet åt familjen. Modern
togs till bullar och barnen bus-
ut och sålde. Torpet fick där-
nämnet Bogatorpet, liksom

10
alla som sedan dess b²ett der
fäte-bagare-namn.

Åren 1826-1827 då grädan slog
fel fingo vissa torpare rättig-
het att icke brödförsäljning
inom socknen. Brödet köptes
då hos bagare i Kriessinge.

Den kanske siste gammels
gäddfiskhandlaren, som haft
sitt område inom våra orter var
en småländing, Petter Magni.

Han var sitt barn i en upps
och nedvänd avlång tältida
med ett par rummer öfver sk-
larne.

Andra vandrande handelsmän
svallar och judar höra^{ren}ne till
det förgångna och bortglömda.

Om knallarnas vandringar
vet knappt någon äldre person
numera något att berätta. Ett
par knallarevisor som någon
person ännu hade i uppsäck-
ning belyser på ett nästan
dramatiskt sätt ansträngningen
mellan västgöta och östgötaknaller.
Ett i en plömdig terräng beläget
knallställe med sitt namn Bo-
rskärret om en hemsk till-
dragelse. En djupt och rind
knalle blev där nergrävd av
mördaren.

Frånarna med sina byttor
av tyger äro nu borta från lunds-
vägen. Men ett stycke in på
1900-talet kunde man ibland

på smickar och gästiger träffade på en ^{och annan} dylik handelman, som för sin vara gärna kunde slå av 50 procent på det begärda priset.

En särskild typ av vandra-
re voro de s. k. stamherarna
som buro vitt till staden, och
bland kvinnorna förekom om-
sunnarna att vissa ägnade
sig åt plockning av smultron
som buro i små 1-kamrats-
kragar med trågslappar
som ytterombelägg. Det var
särskilt vid trakterna när
Immelnstjärn, som denna handse-
ansågs lösa sig. Man rodde då
fört över sjön till Lyviks Öar.

13
ifrå gick sedan till föt till
föreläsningsorten utåt Kristi-
anstadskyllet.

Två hvar föreläsare (kon-
taktinge), som förresten voro syst-
rar, vill medd. gäma minnas. Och
hur kunde de ej med sin tal-
förmåga fört i husen omvå-
ring i tankarna med allt de ka-
de att berätta om andra männi-
sker i grannskapet.

Macknader. - I Orkanad fanns
före hösten 1881 ingen macknad.
Man hade dock att tillgå förut
den söndagliga handeln vid
kyrkan samt den handel på tor-
get som varje hett ägde rum vid
tiden för mantalskrivningen.

Men det var ju blott vissa dagliga för-
nödenheter som där funnos att få.
Skulle man ha något annat måste
man gå sig i väg till de rätt avlägsna
belägna marknaderna eller han-
delsorterna omkring. Ett långt
stycke väg (7-8 mil) var det till den
gamla väl kända vintermarkna-
den i Värö. Det oaktat har män-
ga gjort den sitt besök de 2-3
dagar varade. Den var också omtyckt
som skinnmarknad. Andra mark-
nader och uter, där den som hade
höst och vagn gärna gjorde besök,
var Bolje, Lövsborg, Rudsrik, Raby
och Mucklunda. Ibland hade man
vilt, skinn, smör eller slöjdsaker
att avyttra och då togs dessa saker

med. Ungdomen skulle om möjligt
ha sin fridag om marknadsdagen.
Då köptes förtmögävor eller dylikt.
Bönder och Torpare hade till ännu
de att sälja eller köpa kvestar eller
dragare, många gånger kunde att
man köpte bräddar och fodersäd
på så långt avlägsna handelsorter
som Växjö och Lövsborg eller Kris-
tiansstad.

Platsen för ko och hästaffärer
var gärna förlagd något vid sidan
om den egentliga marknaden. Ett
livligt folkliv var alltid att se
vid en marknad. Här kan ej be-
skrivas alla olika attraktioner som
fanns, såsom cirkestätt, skjutbana,
uppstoppade vagnfigurer, blinda

16
dragspelare och vissångare ej heller
kommersen vid krusmestånd
eller hos hatt och mössfabrikanten
eller de mustiga talesätt som gär-
na hördes vid koro och möt-
bäringens stånd.

Den första friga som på krea-
turplatsen en säljare fick höra var
om hon var "i koro" eller om hon
var "böben" (hade tagit tjur). När
nu denna friga besvaras, gällde
den nästa priss. Det gällde då att
begära så mycket att det var råd
att "slå av" en del. Skulle säljaren
ha begär så rimligt att han ej
kunde "slå av" något, så skulle
det bli "kuntköp", om affären skul-
le komma till stånd och det var

17
inte bra. Under tiden man dis-
kuterade hans möjliga förtjänster,
om hon var hårdmjökt, "gåsran"
eller slog ut mjölken, som ju var
svåra för, kom gärna flera perso-
ner till för att höra på. Kanske
någon till och med erbjöd sig att
"måla köb", när det begärde och
bjudna priset ej var länge åter-
kom. Om nu köparen fann att hon hade
gunnat "justställning" och stora "mjöl-
kabare" och "sore", så kanske han
slog till med ett handslag efter-
följt av "hampånge". Som avslut-
ning på handelen drack man sedan
"lättköb" eller "lättköb", då den som
möjligen tjänat som "målare" fick
sin andel i kaffegöken, och blev

hur betalades fullt ut.

Här till sist en historia från 1870-talet, som kan tjäna till att bevisa en köpsmans bekymmer vill hemresa från en marknad.

"En bli tunnvägde o långsjiden. De kan en inte sanka smaa vitt. O na ja komme hem te Kitta, o hon ä ba liden o lej o inte löben. Hon bli oij".

Marknadsgubben, som brukade tala något avigt mente att "en bli tunn-sjiden och långväga".

Som fönt är ommant försom för järnvägens tillkomst sedan länge tillbaka söndagshandel vid kyrkan. De stående i socknen hade nog mer en gång sökt stoppa dessa böd

och sillaffärer man förgäves. Sommar-
tiden före höstkörden sålufördes
där och sådana artiklar som ris,
sönnar och röror. Hus och Tobak
fick man om helgdagar köpa i nå-
gon bod, kaffe med bullar och an-
nat vetibida hos någon bagare. Brän-
vin förväldes öppet supvis i en krog
vid torget ända in på 1860-talet.

Slöjdhandel. - Handel med
slöjdsaker såsom stegar, träskålar,
tråkar, slavar, skedar, sälar, söder-
löpar m.m. förkom i mindre ska-
la. Det var först genom uppmärksamhet
av spänkborgstillsynningen, som
Örkens och angående tygder
fick en specielle haministri. Det
har antagits att den förlä som upp-

20
fann spänkerstillsättningen, en
fattig torpare kallad Hälsörus,
själ måste vandra ut med sina
enkla bögar och sälja. Sedan bör-
garna fått bättre utseende och smit
och man vunnit en viss vana vid
tillsättningen, kommo flera per-
soner att ägna sig enbart åt för-
säljningen. Dessa utstäcktes
över Skåne till Danmark samt
uppåt landet till Östergötland,
Västergötland, Öland och Gotland.
På dessa landskap drev börg-
handlaren omkring med sina på
båror lastade spänkbögar. Mång-
en gång hände det att mötande
båtar skyggade för kasterbåten.
Börghandlaren måste då söka hjäl-

21
på husken att få åkdonet förbi. O-
lyckor med dikeskörningar voro
dock sällsynta, men förekom dock.

Även på de danska landsvägar-
na hade korgförsäljarna ibland
vissa motigheter. På t. ex. utkom
i Danmark en förordning till
skydd för den inhemska tillverk-
ningen av korgar av pil o. d. En-
ligt denna fingo inga spånkor-
gar salubjudas utom i parti i
städer och dylika samhällen.

Den danska befolkningen var
mestadeels annars välvilligt stäm-
mot de svenska korghandlarna
och logi för natten verkades ej
gärna. En korghandlare, Per
Bengtsson handlade tidvis

med snäckor i söder Skåne. Gilla
nå efterfrågan på korgar var mind-
re. Det var stora havssnäckor av-
sedda till prydnader.

Timmer och virkesköring.

Före Glimikra-Kristinustadsba-
nans tillkomst måste bönder boende
söder om skogsbeckarna i nordöstra
Skåne själva med hästkraft häm-
ta byggvarer och timmer i
skogsbygden. Det har berättats om
att bönder från Högskem i Albo
bukt hämta dylikt hos en bonde
i Sömlövda. Omstads bönder kör-
de till Limnörpe i Glimikra. Kris-
tingebönder köpte långtimmer från
Bollövda i Småland. Timmerför-
säljarna i Småland brukade då

redan på sensommaren köra timmer
ett stycke söderut till Fosthult i
Oskenad, där Kistlingebroarna häm-
tade det fram på sommaren. De
fick då också köthjälps av någon
bonde i Fosthult. Vid dessa s. k. tim-
meråckor kommo slättarna gärna
i stora följn, de kunde räkna 10
till upp till 20-talet skjutser.

Vissa skogsägande bönder i Oskenad
~~använtade~~ det börde själva sitt virke
till Lövsborg eller Pukavik (Vigen). En
särskilt väl betald skogspredant var
vid Lövsborgs var längr granar till
måtteliga samt bokar dugliga till
kölsvin. Vigen som var en mycket
antitad exporthamn, var även känd
som importhamn av ryssväg och foder.

såd under en då jorden ej gav till-
räcklig skörd. Men Lövsborg var
före stambanans byggande den egent-
liga utförselplatsen för trävaror.
Det var dock ofta så att bonden slöt
ut både sig själv och dragarna på
den långa resan, som tog 2-3 dygn
i anspråk. När en bonde tälte om stån
så mente han då Lövsborg. En bonde
kallad Kåre-Pellen brukade säga på
tal om dylika stadssor: "Ja kör in-
te till stån från vägen bli oblesade" (upptäckta-
de). När han var tidigt uppe hann han
redan företa dagen till trakten
vid Lundbycks cirka 1 1/2 mil från
staden. Någon gång hade Kåre-Pel-
len varit så tidigt uppe dagen efter
efferden att han kom till stån

redan i soluppgången. "Ja ja kröde
in i slän, så gick sol opp må met
fölles," sade han härom.

Ofta tog dessa långvägskörare till
som hemlöst vilka såldes i gårdarna

När man på 1880-talet fäste körväg-
ar till stambanstationerna Osby
och Hilleberg, blev det någon lät-
nad med riksstationerna. Lärskilt
blev Osby en mycket anlita-
dastationsstation för både virke,
korvar och smörgriss. I Osby hän-
tades även det mesta av handels-
varorna till butikerna i kyrkbyn.
I Osby fanns utskänkning och brän-
vin var öfvingarna särdeles begir-
na på. Återsean blev därför at-
skilliga gånger försenad vid de

utmed vägen belägna rastställe-
na, som voro 3-4 stycken, det
sista vid Lönsboda kyrkstaller.

Där tog man avskedsknappen innan
man skildes, när vagnarna blevo fulla
1 mil norrupst från Lönsboda låg
Lövskults by, där bönderna utom
en alltid om somarna körde Os-
byresor. De körde alltid iväg på
måndagen. En fredag de ännu i
kallarna hölls av i byn, samlades
några lustare och talte om vart
mannen möjligt togit vägen. De
kunne ödmunstone skriva hem
o tal om hur då ä² sades en.

Ibland kunde de virkeskörens
och korgläskörens körde i kopp
på hemresan. Det såg de rätt våd-

ligt ut på den både backiga och
krokiga vägen. Tjuskörning med
lass av handelsvarer förskott i
bland. Den långa och svåra Öky-
ings li var den mest fruktade av
skakarna på Öskyrvägen.

Vägen Ösby - Lusboda hade
ock en tid en viss betydelse för
befordran av posten. En korpse
Ricardi ködde här posten några
år; den siste postköraren, som
meddelaren väl minnes, var kri-
garna - Håkan. Under Ricardis
tjänstgöring gjordes en försök till
postköreri av en okänd person i
en krouskog inom Ölsensd. En
eld hade gjorts upp mitt på vägen
och när postskjutaren där ej kunde

komma vidare rusade en kare fram
och tog i tyglarna, samt beföllde
postvaktman fram. Det var emellertid
en person utom postmästaren åkande
på vagnen. Denne drog fram sevel-
ven och inför detta hot måste
postmästaren retirera och ta bort
elden.

Korgarna. Böken körde alltid
med två slänningar och turerna
var vitt ~~ble~~ i vacker. För post-
skjutaren verkades ett ställe där
post skulle lämna. Tälades några
signaler i korgen. Kom inte någon
ändå tillstades fick tidningen el-
der brevet följa med till Lönaboda.
Därifrån gick ^{invis} en gammal gubbe med
posten till vår by. Hans lön för

pastörsingen var någon smygås då
och då.

Prästeskaps och doktorus rese
mot Okened.

Inga ~~stängda~~ har genom
sina vandringar sett så många
minnen och spår efter sig som
pastorats prästerskap under
tiden före 1864 då Elmåker-O-
kened var pastorat ihop. Detta
avseende särskilt det enda stys-
ke häradsrätt Elmåker-Okened
som då gick mot den sistnäm-
nde kyrkbyn. Varje helgdag skul-
le någon pastorats präst, som
alltid bodde i Elmåker, sitta
eller åka den nära 2 mils vägen
dit upp och förestå gudstjänsten.

30
samt begravna döda och de döende
vattenleden. Mellan 1600-talet
finnas sägner om dessa präst-
stolar på den väg, som från till
dessa århundradet början alltid
kallades Prästvägen. Redan
under medeltid var den vand-
ringsväg för heliga män, en
munke skall ha funnit dölle
vid en liten bäcke kallad
Munkali. Kanske har sägnen
härin spelat in, när man på
1500-talet skulle bygga kyrka
i Orkuno och det föreslogs att
bygga den just vid Munkali.
Tugårds minnesplatser vid
vägen ifråga som ha med präst-
er att göra, kan nämnas Präste-

hallarna eller "Ljudeshallarna",
Krogens stän eller Mossfalls-
stänen och Prästakällan. Vid
"Ljudeshallarna" brukade kristen
säger av åkdrinet för att göra
sina betror, men när han kom-
mit till Prästakällan 2½ km.
från Orkness var han ofta
sommartid, tårlig. Ännu brukar
en kopp finnas att dricka
ur vid Prästakällan, som för-
resten ligger i en fäll med
höga grannar översväat dalgång
den lundlösa ryttar med
skrande rustning tvärs
rida. från i mörka vatten. Vad
angår Mossfallstänen så be-
rättar ju namnet om den. Kjes-

akten brast där i prästens ragn.
En vid Limontorpens belägen
lågsmäst där vägen böjde sig
sig något jämnare sluttande
söderut har fått namnet Kalla-
te, äkdonet böjde där gå till-
are.

För längesedan (1700-talet) fanns
vid samma vägen bostad, kallad
"Ryggsidovägg" vid en förvarings-
plats för vagnar, kallad Vagnstätt.
Dit ut redde Östingarna vid sina
resor. En bonde i orten tyckte
här ut vagnar, på vilka man åkte
vidare mot Grimsåkerhåll.

Orten har länge hört under
Broby provinsialläkaredistrikt.
Man måste före bilarnas tid ofta

själv köra och hämta doktorn
eller laga någon. På 1880-talet
uppehölls tjänsten i Broby av
en doktor vid namn Pihl. Det
berättas att han gärna tyckte
om att det gick fort när han
åkade. Under en sjukresa i en d. k.
gumpkörare med en liten svart
mäss för och postköraren Ola
Lundström i burslutt som kusk, fick,
berättas det, doktorn aka så fort
att han sedan ej vidare påminde
hårom.

Några andra vägfarande som
ingen mer nämner voro boskaps-
drivare, som kom med sina flockar
av får eller någon gång kreatur.
De var från Småland och boskaps-

39
skulle troigen till släkthuset
eller skulle de utkeppas för export.
Någon av de förlsta dagarna i
mars var det mönstring med be-
värings i Broby. Vid den be-
ringsmönstring som meddelaren
gjorde 1912 gick det anständigt,
tillvaga både vid avresan, visten
i Broby och vid hemresan.
Det var bara Öskensd och Håst-
valla socknar som då mönstrade
samtidigt. Under 1800-talet ända
sedan 1848 har vid mönstringen
hela Ö. Söinge mött upp i Broby
samma dag. Förunda är det där ett
bättre slagmål mellan beväringar
från norra socknarna och dylika
från de södra. Strax sedan man

35
kom över Broby bro väjande åt.
Stenarna ydde i luften och det
var rätt så krångligt. 1884 slogs en
del fönsterutöar in i Broby kyr-
ka vid betäljarna.

Föräldrade småbarns barn
ibland rögen genom Örnens mot
slätten, där de hade sommararbete.

Fattiga stolar och från här, men
det hölls sålän av att de bodde
någon längre tid i orten. Ett par
muntliga stolar som bodde hos en
torpare på kronoparken, stulo en
sommaratt en häst hos meddel-
rens far. De stulo rögen i Marklun-
da och körde iväg söderut. Men
far tog själv upp förhöjande. Han
lyckades finna "Ljusåsa" på

Ystads hästmässa. Medan han
föregav sig vilja köpa hästen,
hade hans svärfar som var med,
härmtat polisen och denne (de var
vuxne två) tog strax tälaren i för-
var. Men för byrde en järnvägs-
vagn för hästens befäring av
frakten för att tälaren hade nå-
gon kompis, som kunde åstadga
den på vagnen hem.

Tiggare förekom ständigt för i
tiden, man var rikligast under vår.
Då kunde drickelinken höra ett
tjugotal gånger dagligen för "tigge-
quä", "tiggekinge" eller "tiggeunga".
Men berättas om vandrande spel-
män, som spelade i bättre byar
eller på vagnen den plats. En dylik

ACC. N:R M. 10363:37

37
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

spelman var den blinde folken
Åsk. I sällskap hade han en dot-
ter, som på dragspel skötte sekun-
däransugst. En liten, enkel,
vacker vald finnes upptecknad
efter blinde folken Åsk.